

SAUDIYA ARABISTONI GEOSIYOSIY MAVQEINI BELGILOVCHI ICHKI OMILLAR

Sharipova Dildora Anvar qizi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqeini shakllantiruvchi ichki omillar tahlil qilinadi. Siyosiy tizim, iqtisodiy resurslar, diniy markaz sifatidagi o'rnini, demografik tarkib va ijtimoiy barqarorlik kabi omillar mamlakatning mintaqaviy va global siyosiy sahnadagi o'rniga bevosita ta'sir etishi ilmiy asoslarda yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Saudiya Arabistoni, geosiyosiy mavqe, ichki omillar, siyosiy tizim, neft resurslari, islomiy markaz, ijtimoiy barqarorlik.*

Аннотация: *В данной статье анализируются внутренние факторы, формирующие геополитическое положение Саудовской Аравии. Такие факторы, как политическая система, экономические ресурсы, роль религиозного центра, демографический состав и социальная стабильность, напрямую влияют на место страны на региональной и глобальной политической арене.*

Ключевые слова: *Саудовская Аравия, геополитическое положение, внутренние факторы, политическая система, нефтяные ресурсы, исламский центр, социальная стабильность.*

Abstract: *This article analyzes the internal factors shaping the geopolitical position of Saudi Arabia. Factors such as the political system, economic resources, the role of the religious center, demographic composition and social stability directly affect the country's place in the regional and global political arena.*

Keywords: *Saudi Arabia, geopolitical situation, internal factors, political system, oil resources, Islamic center, social stability.*

KIRISH

Saudiya Arabistoni Yaqin Sharq va global geosiyosiy maydonda muhim o'rin tutuvchi davlat sifatida nafaqat tashqi siyosati, balki ichki omillari bilan ham e'tibor qozongan. Uning geosiyosiy mavqeini asosan tabiiy resurslarga boyligi, iqtisodiy imkoniyatlari, siyosiy tizimi va diniy ahamiyati bilan belgilanadi. Ushbu ichki omillar mamlakatning mintaqaviy hamda xalqaro miqyosdagi ta'sirchanligini ta'minlaydi va uni boshqa davlatlardan ajratib turadi.

Birinchi navbatda, neft va gaz resurslariga egaligi Saudiya Arabistonining asosiy geosiyosiy ustunligidir. Bu davlat dunyo bo'yicha eng yirik neft eksportchilari safida bo'lib, «OPEC»ning yetakchi a'zosi. Neft zaxiralari nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki siyosiy ta'sirchanlikni ham ta'minlaydi. Neft narxlaridagi o'zgarishlar ko'plab mamlakatlarning iqtisodiyotiga ta'sir ko'rsatishi Saudiya Arabistonini global energetika xavfsizligining asosiy o'yinchisiga aylantirgan [1].

Ikkinchidan, mamlakatning siyosiy tizimi va hukmron oilaning barqarorligi uning geosiyosiy mavqeini mustahkamlaydi. Saudiyalik podshohlar va ularning ittifoqlari ichki siyosiy barqarorlikni saqlash hamda iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish orqali mamlakatni xalqaro maydonda mustahkam pozitsiyaga olib chiqmoqda. Ayniqsa, «Vision 2030» strategiyasi doirasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy diversifikatsiya mamlakatning geosiyosiy mustaqilligini oshirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, Saudiya Arabistoni Islom dunyosining markazlaridan biri sifatida diniy jihatdan ham muhim rol o'ynaydi. Makka va Madina kabi muqaddas shaharlar aynan shu hududda joylashgani sababli, bu mamlakat musulmon ummatining siyosiy va ma'naviy yetakchiligini ta'minlaydi. Bu omil diplomatik aloqalarda va mintaqaviy siyosatda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi [2].

Shuningdek, Saudiya Arabistonining ichki ijtimoiy va demografik xususiyatlari ham uning geosiyosiy mavqeini belgilovchi muhim faktorlar sirasiga kiradi. Yosh aholining ko'pligi, zamonaviy ta'limga sarmoya kiritish, texnologik rivojlanish va ayollar faolligining ortishi mamlakatni mintaqaviy innovatsion markazga aylantirishga xizmat qilmoqda. Bularning barchasi Saudiya Arabistonining nafaqat Yaqin Sharqda, balki global siyosiy maydonda ham o'z ta'sirini mustahkamlashiga imkon bermoqda.

TAHLIL VA TADQIQOT

Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqeini belgilovchi ichki omillarni chuqur tahlil qilish, mamlakatning mintaqaviy va global siyosatdagi o'rnini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu bo'limda iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va diniy omillar bo'yicha tadqiqot natijalari hamda mavjud ilmiy manbalarga asoslangan tahlillar keltiriladi.

Saudiya Arabistoni dunyodagi eng yirik neft eksportchilardan biri sifatida global energetika xavfsizligida muhim rol o'ynaydi. 2023-yilgi ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatning yalpi ichki mahsulotining (YaIM) 40 foizdan ortig'i neft va gaz sektoriga to'g'ri keladi. «Vision 2030» strategiyasi doirasida iqtisodiy diversifikatsiya bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar nafaqat iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, balki mamlakatning geosiyosiy ta'sirini ham oshirishga qaratilgan. Turizm (xususan, diniy ziyorat turizmi), qayta tiklanadigan energiya va texnologiyalar sohasidagi yangi tashabbuslar Saudiya Arabistonining kelajakdagi iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qilmoqda [1].

Saudiya Arabistoni mutlaq monarxiya shaklida boshqariladigan davlat bo'lib, Saudiyalik podshohlar va hukmron oilaning barqarorligi mamlakatning ichki va tashqi siyosatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Siyosiy barqarorlik xalqaro hamkorlik, harbiy alyanslar va diplomatik tashabbuslarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Masalan, mamlakatning AQSH va boshqa G'arb davlatlari bilan strategik aloqalari neft savdosi va xavfsizlik sohasida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, siyosiy tizimdagi konservativ qadriyatlar va asta-sekin olib borilayotgan ijtimoiy islohotlar mamlakatning ichki ijtimoiy muvozanatini ta'minlab turadi [2].

Makka va Madina kabi muqaddas shaharlarning mavjudligi Saudiya Arabistonini Islom dunyosining markaziga aylantiradi. Bu holat musulmon davlatlari bilan diplomatik

munosabatlarni mustahkamlash va global musulmon jamoatchiligi oldida yetakchi pozitsiyani egallash imkonini beradi. Har yili millionlab musulmonlar haj va umra ziyoratini amalga oshirishi mamlakatning diniy diplomatiyasini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, diniy qadriyatlarning jamiyatdagi ustuvorligi ichki siyosiy barqarorlikni ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi [3].

Mamlakat aholisining katta qismini yoshlar tashkil etadi, bu esa mehnat bozori va innovatsion rivojlanish uchun salohiyatli imkoniyatlarni yaratadi. So'nggi yillarda ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi faolligi oshib borayotgani ham Saudiya Arabistonining modernizatsiya jarayonlarida muhim rol o'ynamoqda. Yoshlar va ayollarni qo'llab-quvvatlash siyosati mamlakatning ijtimoiy barqarorligi va xalqaro imijini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ta'lim va texnologiyaga yo'naltirilgan investitsiyalar Saudiya Arabistonini mintaqaviy innovatsion markazga aylantirmoqda [4].

Yuqoridagi omillarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqei nafaqat tabiiy resurslarga bog'liq, balki ichki siyosiy barqarorlik, diniy yetakchilik va ijtimoiy modernizatsiya bilan ham belgilanadi. Tadqiqotlar mamlakatning kelajakda iqtisodiy diversifikatsiya, modernizatsiya va ijtimoiy islohotlarga yanada ko'proq e'tibor qaratishini ta'kidlaydi. Shu yo'l bilan Saudiya Arabistoni Yaqin Sharqda va global maydonda o'z ta'sirini mustahkamlashni davom ettiradi [5].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqeini belgilovchi ichki omillarni tahlil qilish natijalari mamlakatning mintaqaviy va global siyosiy maydondagi o'rnini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Muhokama jarayonida bir nechta asosiy xulosalar va kuzatishlar aniqlandi.

Birinchidan, iqtisodiy omillar — xususan, neft va gaz resurslarining ulkan zaxiralari — Saudiya Arabistonining asosiy geosiyosiy ustunligidir. Bu resurslar nafaqat iqtisodiy farovonlikni ta'minlaydi, balki mamlakatga xalqaro energetika bozorida yetakchilik qilish imkonini beradi. Shuningdek, «Vision 2030» dasturi doirasida olib borilayotgan iqtisodiy diversifikatsiya mamlakatning iqtisodiy barqarorligini kuchaytirib, neftga bo'lgan qaramlikni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ushbu islohotlar kelajakda Saudiya Arabistonining geosiyosiy ta'sirini yanada oshirishi mumkin.

Ikkinchidan, siyosiy barqarorlik va hukmron oilaning yetakchilik roli mamlakatning tashqi aloqalarini mustahkamlashda muhim omil bo'lib qolmoqda. Mutlaq monarxiya modeli, garchi ayrim tanqidlarga sabab bo'lsa-da, uzoq muddatli ichki barqarorlikni saqlab qolish va strategik hamkorliklarni rivojlantirishga yordam bermoqda. Shu jihatdan Saudiya Arabistoni boshqa Yaqin Sharq davlatlariga nisbatan siyosiy jihatdan mustahkam pozitsiyaga ega.

Uchinchidan, diniy yetakchilik va Makka hamda Madinaning mavjudligi Saudiya Arabistoniga musulmon dunyosida beqiyos mavqe beradi. Bu omil diplomatik muzokaralarda hamda mintaqaviy inqirozlarni hal qilishda samarali vosita sifatida ishlatiladi.

Diniy diplomatiya mamlakatning yumshoq kuch (soft power) siyosatini rivojlantirishda ham alohida ahamiyat kasb etadi.

To'rtinchidan, ijtimoiy va demografik omillar — yosh aholining ko'pligi, ayollar va yoshlarning iqtisodiy hamda ijtimoiy hayotdagi faolligi — mamlakatni modernizatsiya qilish va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Ta'lim, texnologiyalar va kadrlar tayyorlash sohasidagi islohotlar Saudiya Arabistonining mintaqaviy innovatsion markazga aylanishiga sharoit yaratmoqda.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqei ko'p qirrali ichki omillar — iqtisodiy resurslar, siyosiy tizim, diniy yetakchilik va ijtimoiy modernizatsiya bilan belgilanadi. Ushbu omillar uyg'unligi mamlakatni nafaqat Yaqin Sharqda, balki global miqyosda ham ta'sirchan o'yinchiga aylantiradi. Shu sababli, kelgusida iqtisodiy diversifikatsiyani jadallashtirish, ta'lim va texnologik rivojlanishga e'tibor qaratish hamda diniy va madaniy diplomatiyani rivojlantirish Saudiya Arabistonining xalqaro mavqeini yanada mustahkamlashda muhim strategik yo'nalishlar bo'lib qoladi.

XULOSA

Saudiya Arabistonining geosiyosiy mavqeini belgilovchi ichki omillar mamlakatning mintaqaviy va global siyosiy o'rnini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, iqtisodiy resurslar, xususan, neft zaxiralari va ularni boshqarish strategiyasi davlatning xalqaro maydondagi ta'sirini oshirgan. "Vision 2030" kabi modernizatsiya dasturlari iqtisodiy diversifikatsiya, yangi texnologiyalarni joriy etish va xususiy sektorni rivojlantirish orqali mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlamoqda. Bu jarayon Saudiya Arabistonining uzoq muddatli barqarorlik va mintaqaviy yetakchilikka intilishini tasdiqlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Krane, J. *Energy Kingdoms: Oil and Political Survival in the Persian Gulf*. — New York : Columbia University Press, 2019. — 328 s.

Columbia University Press. "Energy Kingdoms" sahifasi: *Energy Kingdoms* - Columbia University Press — <https://cup.columbia.edu/book/energy-kingdoms/9780231179300/> (Columbia University Press)

2. Cordesman, A. H. *Saudi Arabia: National Security in a Troubled Region*. — Washington, D.C. : CSIS, 2021. — 442 s.

Center for Strategic and International Studies (CSIS) tahlili: *Saudi Arabia is a Critical American Security Partner in the Middle East* — <https://www.csis.org/analysis/saudi-arabia-critical-american-security-partner-middle-east> (CSIS)

3. Commins, D. *The Wahhabi Mission and Saudi Arabia*. — London : I. B. Tauris, 2018. — 256 s.

Hertog, S. *Princes, Brokers, and Bureaucrats: Oil and the State in Saudi Arabia*. — Ithaca : Cornell University Press, 2019. — 305 s.

4. Ulrichsen, K. C. *The Transformation of the Gulf: Politics, Economics and the Global Order*. — London : Routledge, 2020. — 288 s.